

**Chiovini Ferenc murális művészetének ismeretlen alkotásai
Észak-erdélyi határőrség-laktanyák freskói (1943)**

(Unknown Mural Works of Ferenc Chiovini)

Frescoes of the Borşa and Prundu Bârgăului Border Guard Barracks of the Northeastern Carpathians, 1943)

*In memoriam Chiovini Márta
(1928–2023)*

Absztrakt

Chiovini Ferenc Munkácsy Mihály-díjas és Érdemes Művész szakrális festészete jól ismert. Számos magyarországi templom falát díszítik művei – freskók Jászszeptandráson (1933), Szolnokon (1936), Békésszeptandráson (1939), valamint szekők Ceglédén (1955). Mindaddig azonban nem volt tudomásunk azon freskóiról, melyeket az 1940-es évek elején az Északkeleti-Kárpátokban található borsai és borgóprundi határőrség-laktanyákba készített. Kutatásunk eddig feltáratlan dokumentumokra, a Chiovini családi archívumra, valamint Chiovini Márta visszaemlékezéseire támaszkodva rekonstruálja a művek keletkezésének körülményeit, ikonográfiai programját és történelmi jelentőségét. A borsai, majd később a borgóprundi kaszárnyák belső tereit díszítő falfestmények révén Chiovini a határvédelem múltját és népeleti motívumait mutatta be, sokszor visszanyúlva a végvári vitézek világához. A tanulmány a mára megsemmisült freskók létrejöttének és ikonográfiájának, korabeli dokumentumokra és fotókra alapozott rekonstrukciójával igyekszik hozzájárulni a magyar murális művészet kutatásához.

Kulcsszavak:

1943, határőrség-laktanya, Borsa, Borgóprund, Északkeleti-Kárpátok, Chiovini Ferenc, freskó rekonstrukció

Abstract

Ferenc Chiovini, Hungarian painter recipient of the Mihály Munkácsy Prize and the title of Meritorious Artist, is well known for his sacral artworks. His murals adorn numerous ecclesiastical interiors across Hungary, including frescoes in Jászszeptendrás (1933), Szolnok (1936), Békésszeptendrás (1939) and secco in Cegléd (1955). However, his murals created to decorate the border guard barracks in Borşa and Prundu Bârgăului (now Romania) in the early 1940s were not known until now. Drawing on previously unexplored documents, the Chiovini family archives, and the personal recollections of Márta Chiovini, the study reconstructs the circumstances surrounding the creation of these murals, their iconographic program, and historical significance. Through his frescoes—once adorning the interiors of the barracks in Borşa and Prundu Bârgăului and other (planned) border guard posts—Chiovini depicted scenes from Hungarian history and folklore, focusing especially on border defense and the legendary world of medieval border-fortress soldiers. This study seeks to enrich the understanding of Hungarian mural art by reconstructing the imagery and significance of these now-vanished works through documentary evidence.

Keywords

1943, border guard barracks, Borşa, Prundu Bârgăului, Northeastern Carpathians, Ferenc (Francesco) Chiovini, fresco reconstruction

* *Open Researcher and Contributor ID* = Nyílt Kutató és Közreműködő Azonosító (ORCID) :
<https://orcid.org/0000-0002-9262-7315>

Institutional attachments = Szerző intézményi kötődései :

Institute for Geological and Geochemical Research, HUN-REN Research, Centre for Astronomy and Earth Sciences = Földtani és Geokémiai Intézet, HUN-REN Csillagászati és Földtudományi Kutatóközpont

@: hatvaniig@gmail.com

* *Open Researcher and Contributor ID* = Nyílt Kutató és Közreműködő Azonosító (ORCID) :
<https://orcid.org/0009-0005-2466-7015>

Institutional attachments = Szerző intézményi kötődései :

Damjanich János Museum = Damjanich János Múzeum

@: kertesz.robert64@gmail.com

Date of registry = Regisztrálás dátuma : 2025. X. 6. Date of acceptance = elfogadás dátuma : 2026. I. 19.

DOI : [10.31627/RTF.XXXV.2025.69-70N.15-36P](https://doi.org/10.31627/RTF.XXXV.2025.69-70N.15-36P)

Chiovini Ferenc 1945 előtti munkásságának rövid bemutatása

Chiovini Ferenc Munkácsy Mihály-díjas (1966) és Érdemes művész (1974) olasz származású család sarja volt. 1899-ben született Besenyszögön és 1981-ben Budapesten hunyt el. A festő nagyapja, Chiovini (Egri) Antal hadbíró főhadnagy és 1848-as forradalmár volt.¹ A világosi fegyverletételkor az egri pékek menekítették ki szalma alatt a harcmezőről, majd az egri szőlőkben bujkált a megtorlás elől. Később az Alföldre, Besenyszögre költözött családjával. Chiovini Ferenc gyermekkori falusi élményei kihatottak művészetére, már kamaszkorában szívesen rajzolt. 1917-ben az olasz frontra került, vázlatfüzetében megörökítette a katonai élet mindennapjait. 1919 és 1924 között a Magyar Királyi Képzőművészeti Főiskolán tanult, Balló Ede és Rudnay Gyula iránymutatása alatt. Szinte haláláig a Szolnoki Művésztelepen alkotott, ahol először vendégtagságot (1926), majd 1936-tól törzstagságot nyert, később pedig annak vezetője is lett.² Mindig is vonzotta a murális festészet. Így 1935–1936 között a Római Magyar Akadémián töltött ösztöndíjas időszaka alatt, a Római Királyi Szépművészeti Akadémia Freskófestészeti Tanszék vezetője, Ferruccio Ferrazzi freskófestészeti tanfolyamán vett részt.³

Már az 1930-as évek elején megkapta első jelentős megbízatását, 1932-ben felkérték a jászszentandrási templom freskóinak megfestésére (1933), amihez szolnoki művésztelepi alkotótársát, barátját, Aba-Novák Vilmost kérte fel társául.⁴ 1938-ban, a Szent István jubileumi kiállításon bemutatott *Szent István térítő útja* című freskótervéért – amit a budapesti Lehel téri templomba szánt –, kultuszminiszteri elismerésben részesült.⁵ Fontos megemlíteni még a szolnoki (1936) és békésszentandrási (1939) templomok freskóit, valamint ceglédi szekelját (1955), melyek közül a legutóbbi volt az utolsó jelentős szakrális alkotása. Munkásságának első korszaka a II. világháború végét követő változásokkal kényszerűen ért véget. Fel kellett hagynia azzal a nagyszabású egyházművészettel, amit mindaddig folytatott.⁶

Jelen tanulmány Chiovini Ferenc észak-erdélyi freskóit kívánja bemutatni, kifejezett fókusszal a borsai és borgóprundi határvadász-laktanyák falfestményeire, miközben kitér további határvadász-kaszárnyákba tervezett témáira és érinti egyik budapesti megbízatását is. E tanulmány hiánypótló jellegű, mert Chiovini ezen munkáiról mindössze két korabeli interjúban tett említést. A kutatás során feltárul, hogy Chiovini vásznain megjelenő több történelmi téma gyökere ezekhez a freskókhoz vezethető vissza. Minezt lehetővé teszi a Chiovini családi archívum®, levéltári források, valamint a művész lánya, Chiovini Márta visszaemlékezéseinek összekapcsolása.

Chiovini Ferenc nem szakrális témájú murális megbízatásai az 1940-es években

Az 1940-es évek elejére Chiovini Ferenc már elismert freskófestőnek számított, hiszen ekkorra három magyarországi templom falait díszítették művei. Csak néhány év telik el a legutóbbi murális alkotása után, amikor az ország legnagyobb építőipari vállalata,⁷ a Sorg Antal Építőipari Rt. megbízza, hogy freskókkal díszítsen akkor épülő vagy bővítésre kerülő laktanyákat. A Chiovini családi archívum, korabeli újságcikkek és levéltári dokumentumok alapján elmondható, hogy Chiovini Ferenc nemcsak az Észak-Erdélyben található borsai (ma Borșa, Románia) és borgóprundi (ma Prundu Bârgăului, Románia) határvadász-laktanyák falképeinek elkészítésére kapott megbízatást, hanem a budapesti Károly főherceg laktanya újonnan épülő szárnyának díszítésével is megkezdte az évtized elején. Ezeken felül, a művész vázlatfüzeteiben további észak-erdélyi kaszárnyákhoz kapcsolódó tervek is találhatók. Nem lehet tudni azonban, hogy ezek megmaradtak-e az alkotómunka korai fázisában vázlatként, vagy további konkrét felkérésekre készültek volna.

Borsa település Máramaros megyében, a mai Románia területén található, a 2305 méter magas Nagy-Pietrosz északi oldalán, ahol a Visóba torkollik a Borsa patak (lásd *Függelék: 1. kép*).⁸ Borgóprund a Borgói-hágó előterében fekszik, mintegy 50 km-re délre Borsától, Beszterce-Naszód megyében. 1940 augusztusában a második bécsi döntést követő terület-visszacsatolásokkal ezen települések ismét magyar fennhatóság alá kerültek, így meg kellett szervezni a régió határvédelmét. Míg Borsán már 1940-ben megkezdték a laktanya, majd a következő évben a további honvédségi

¹ A Függelék, és a mellékletek nagyfelbontású változatai az alábbi linken érhetők el online:
<https://doi.org/10.5281/zenodo.18299845>

épületek építését, addig Borgóprundon csak 1941-ben indultak meg a munkálatok.⁹ 1942-re a borsai építkezések 75%-os készültséget mutattak, a borgóprundi laktanya csupán 10%-on állt.¹⁰ Elkészülésüket követően, Borsán a 12., és 1943 októberétől Borgóprundon pedig a 33. hegyivadász zászlóalj állomásozott.¹¹

Borsai határvadász-laktanya Chiovini freskói

A Chiovini családi archívum dokumentumai, korabeli újságcikkek, valamint Chiovini Márta, a művész lányának elbeszéléseiben Borsa és Borgóprund szerepelnek, mint azok a helyszínek, ahol Chiovini Ferenc freskókkal díszítette a határvadász-laktanyák belső tereit. Az ezekből a forrásokból rekonstruálható időrend összhangban van a fentebb ismertetett építkezési ütemezéssel. 1942 június végén a Sorg Rt. felkereste Chiovini Ferencet, hogy tájékoztatást kérjen tőle a falvakolat elkészítésének módjáról, mivel ebben a kérdésben ő volt a kompetens (*Függelék: 2. kép*).¹² Valószínű, hogy ekkortájt vált véglegessé a művész borsai megbízatása is, amelyet a Honvédelmi Minisztérium Építési Igazgatóságától kapott. 1942 júliusában Chiovini tájékoztatta a Sorg Rt-t, hogy a vonatkozó kartonok elkészítése cca. két hónapot vesz igénybe (*Függelék: 3. kép*).¹³ Így ugyanez év augusztusában, egy vele készült interjúban – a szolnoki műtermében – elárulta, hogy a festést is hamarosan megkezdi.¹⁴ Az interjú közben éppen aktuális munkáját, egy – minden bizonnyal a borsai – határvadász-laktanya freskóinak kartonjait mutatta be. Ekkorra tervei már valószínűleg készen álltak, melyekről néhány korabeli fotó is fennmaradt a Chiovini családi archívumban. Elmondta, hogy a témaválasztás történelmi és népeleti ihletésű: úgy fogta fel a témakört, hogy a határvadászok akár a végvári vitézek utódainak is tekinthetők. A laktanyába tervezett murális alkotásain korhű jeleneteket fog ábrázolni és a kísérő feliratokat pedig Balassa(i) Bálint költészetéből meríti. A megbízást különös megtiszteltetésként élte meg, hiszen – mint mondta – ez volt az első ilyen jellegű belső dekorációs feladat Magyarországon. A műteremben látható egyik karton egy vidám családi jelenetet ábrázolt, amely – elmondása szerint – a legénységi ivó egyik motívuma lesz, ami egy hazatért határvadászt ábrázol otthonában egy disznótorban (*I. sz. melléklet*).² A festő 1942. augusztus 16-án benyújtott egy tervdokumentációt (487-658-as sorszámon), amelyet az építésvezető és az ellenőr is jóváhagyott. Ennek megmaradt 2. oldala is az interjúban bemutatott ikonográfiai programot tükrözi (*II. sz. melléklet*). A tervrajz jobb felső sarkában látható az épület teljes alaprajza, hat „pipa” jelzéssel. Három a dohányzó-, egy az étterem- és kettő a társalgó helyiségeknél. Kinagyítva azonban csak a dohányzó alaprajza jelenik meg. Feltételezhetjük, hogy mind a társalgóba, mind az étterembe tervezett freskók hasonló vázlatai megsemmisültek. A Sorg Rt. levéltári iratanyagában található egy olyan tervrajz is, amelyen a laktanya freskóinak tervezett helyei ugyancsak jelölve vannak (*III. sz. melléklet*). Ezek megegyeznek a Chiovini hagyatékban talált vázlatokon látható elrendezéssel.

A dohányzó hosszabb, étterem felőli falán, egy cserépkályha és ajtó közötti falfelületen egy lovas kompozíció körvonalazódik (*IV. sz. melléklet*), melynek kartonjáról is fennmaradt egy korabeli fotó (*V. sz. melléklet*). Ez átnyúlik mind a kályha fölé, mind pedig az ajtó jobb oldalán lévő keskeny falszakaszra is, csaknem hét méter szélességben és több, mint két méter magasságban. Chiovini Ferenc munkásságában mindeddig nem került azonosításra a kuruc tematikájú alkotások eredete, így a Besenyszög város tulajdonában lévő *Kurucok* című festmény motivikus gyökerei sem voltak feltárva (*VI. sz. melléklet*). Amennyiben ezt a kompozíciót összevetjük a dohányzóba tervezett lovas jelenet tervrajzon látható vázlatával (*IV. sz. melléklet*) és a freskó kartonjának fotójával (*V. sz. melléklet*), egyértelmű a stílári és a tematikai egyezés. Ez alapján megállapítható, hogy Chiovini Ferenc kuruc témájú lovas kompozícióinak legalább egy része – nagy valószínűséggel – erre a nagyszabású freskófestészeti megbízásra vezethető vissza (lásd még *Függelék: 4-5. kép*).

A dohányzó szomszédos falára egy kandalló bal és jobb oldalára egy-egy ivó jelenet készült, nagyjából hat-hat m² felületen (*VII. sz. melléklet*), az interjúban említett hazatértő határvadászt ábrázolva.¹⁵ A bal oldali kompozíciónak csak a kartonjáról őrződött meg egy korabeli fotó (*VIII.*

² A mellékletek (illusztrációk) nagyfelbontású változatai az alábbi linken érhetők el:
<https://doi.org/10.5281/zenodo.18299845>

sz. melléklet), míg a kandalló jobb oldalán lévő ivó jelenet esetében az elkészült falfestményéről is fennmaradt egy fénykép (IX. sz. melléklet). A Chiovini családi archívum vázlatai között található két olyan skicc, amely a társalgó (dohányzó) helyiségbe szánt kompozíciók korai változatai lehettek, melyek Chiovini Ferenc I. világháborús katonarajzaira vezethetők vissza (Függelék: 6–7. kép). A rajzokon szintén ivó jelenetek elevenednek meg.

A fent dokumentáltakon kívül további három téma tűnik fel a Chiovini családi archívum Chiovini Ferenc és Chiovini Márta kézírásával „Borsa”-ként megjelölt fotóin: *A csodaszarvast üldöző Hunor és Magor* (X. sz. melléklet), a *Kártyázó katonák* (XI. sz. melléklet) és a *Lovas sereg*, amiről a rendelkezésre álló bélyeg méretű fotó a már elkészült freskót mutatja be. Noha a fotó hátulján nem volt megjelölés, de jól kivehető a lovasoktól balra egy szövegtöredék (XII. sz. melléklet), ami egyértelművé teszi, hogy ez a kompozíció is a borsai laktanya falát díszítette.

A freskók kivitelezésére 1943 különösen hideg nyarán került sor,¹⁶ 1943. június 22. és július 31. között. Chiovini Ferenc, feleségével Wegling Irénnel – aki szintén festőművész volt – és lányukkal 1943. június 21-én 9,39-kor indultak el Szolnokról a Debrecen–Huszt–Máramarossziget–Visóvölgy–Borsa-útvonalon először vonattal, majd az utolsó szakaszon vicinálison, és másnap este 9,50-kor érkeztek meg Borsára. A Visóvölgy és Borsa között „...olyan szokatlan és gyönyörű volt minden. Láttuk az alkony járta hegyeken rohanó hegyipatakokat [...] erdős hegyoldalakkal, láttuk a Pop Ivánt [Pop Iván hegycsúcs mai Ukrajna Ivano-frankivszki területén, a Keleti-Kárpátokban található], amely talán a második legmagasabb helye a Horthy csúcs [Nagy-Pietrosz] után Magyarországnak. Öreg este volt már mire azt mondhattuk: »már csak egy óra van hátra Borsáig«” – írta Chiovini Márta a naplójában. A laktanya építkezése ekkor még zajlott (Függelék: 8. kép). Chiovini Ferenc nehéz körülmények között, betegen látott hozzá a munkának, így kezdetben csak egy-két órát tudott dolgozni. A festést július végén fejezte be.¹⁷

Meg kell jegyezni, hogy noha Chiovini Ferenc borsai megbízatása egy katonai kaszárnya murális díszítésére szolgált, a művész családjával és egy társasággal több alkalommal is ki tudott szakadni a munkából (XIII. sz. melléklet). A településen és környékén ugyanis az élet továbbra is megszokott kerékvágásban zajlott: több magyar filmet forgattak ebben az évben,^{18 19} és a magyar síválogatott is készült, hogy télen megkezdje itt edzőtáborát.²⁰ Chiovini Márta, a művész lánya naplójában több életképet is megörökített (Függelék: 8–9. kép).

A borsai laktanya freskóinak elkészítését követően – Chiovini Márta visszaemlékezései és korabeli újságcikkek tanúsága szerint – Chiovini Ferenc 1943. szeptember 24-én Nagyváradra érkezett, mint a Szolnoki Művésztelep megbízottja. Az utazás célja az volt, hogy egyetessen a Szolnoki Művésztelep alkotóinak az 1943. október 10-én megnyíló kiállításáról Dalló Gyula kulturtanácsnokkal, dr. Soós István polgármesterrel és a nagyváradi festőkkel. A kiállítás az Újságíró Otthon különtermében került megrendezésre, 11 ismert szolnoki festőművész és két szobrász részvételével. A tárlatot dr. Szabó Ferenc, Szolnok város polgármestere és báró Urbán Gáspár, Jász-Nagykun-Szolnok vármegye főispánja nyitotta meg.²¹ Ekkoriban Chiovini Ferenc minden bizonnyal már dolgozott a borgóprundi határvasdász-laktanya freskóinak tervein, ahogy ezt az 1943 októberében kelt interjújában is említette.²²

A freskókkal díszített borsai tiszti étkezde épületének sorsa

A tiszti étkezde a Sorg Rt. tervein kétféle számozással szerepel. Valójában egy épületegyüttesről van szó, melynek két egységét boltívsor kapcsolta össze (XIV. sz. melléklet és Függelék: 10. kép). Egyes – feltehetőleg korai – terveken a „*nőtlen tiszti épület*” 19-es, míg a „*kaszinó/nőtlen tiszti étkezdét*” 20-as sorszámmal tüntették fel. Más terveken azonban ezeket egyetlen egységként 23-as szám alatt említik: „*Kaszinó és nőtlen tiszti épület*” megnevezéssel. Minden esetben azonban ugyanott, Borsa főútjához legközelebb, a telek nyugati sarkától a második épületegyüttesként jelennek meg (XV. sz. melléklet és Függelék: 11. kép). A tiszti étkezde épülete parketta padlózattal és kazettás mennyezettel rendelkezett (Függelék: 12. kép).²³ Meg kell jegyezni, hogy az épület homlokzata a tervrajzokon (Függelék: 10. kép) tökéletesen megegyezik Chiovini Márta rajzával (Függelék: 8. kép).

A második világháborút követően a határvadász-laktanya a román hadsereg használatába került. Az érintett épületegyüttes 1956-ig a hadsereg szolgálatában állt, majd egészségügyi ellátásra használták. 1976-tól ismét a katonaság kezelésébe került, egészen bezárásáig.²⁴ Amíg az épület a román hadügyhöz tartozott, szintén a 23-as sorszám alatt szerepelt a nyilvántartásban, a Str. Libertății 147. szám alatt. A 2004. augusztus 5-én kelt, 1244-es számú kormányhatározat értelmében az ingatlan 2004 őszén a borsai önkormányzat tulajdonába került.²⁵ Az épület 2012 októberében még állt, noha az egykori tiszti étkezde épületszárnyának teteje már beomlott. A 2021. évi műholdfelvételeken azonban már látszik, hogy az építményt az önkormányzat elbontatta (*XV. sz. melléklet*), amit hivatalosan is megerősítettek. Sajnos sem az önkormányzat, sem a református egyházközség, sem egyéb romániai forrás nem rendelkezett fotódokumentációval az épület belsejéről. Ha lett is volna fénykép az étterem és dohányzótermekről, azokon már minden bizonnyal nem lehetett volna felfedezni a falfestményeket, hiszen ma már tudjuk, hogy az 1976-ban beköltöző román hegyi vadász egységek csak fehérre meszelt falakkal találkoztak. Mivel 1956-tól többek között tuberkulózisos betegeket kezeltek ott,²⁶ feltételezhető, hogy már akkor, ha nem korábban, lefestették vagy eltávolították a freskókat.

Borgóprundi határvadász-laktanya Chiovini freskói

A tanulmányban bemutatott források alapján kijelenthető, hogy a borsai határvadász-laktanya freskói 1943 nyarán elkészültek. Levéltári dokumentumok – és Chiovini Márta unokájának, Hatvani Istvánnak tett elbeszéléseiből – az is nyilvánvalóvá vált, hogy nem pusztán Borsa volt az egyetlen észak-erdélyi megbízatása Chiovini Ferencnek. Egy a Hadtörténelmi Levéltárban megőrződött, 1943. január 7-én kelt minisztériumi dokumentáció már a jóváhagyott tervek sorolja fel (hivatkozva egy 1942 novemberi rendeletre) mintegy 55 m² falfelületen, amelyek kidolgozásakor Chiovini, Bevilacqua-Borsodi Béla történész témajavaslatait is figyelembe vehette (*Függelék: 13–14. kép*):

a./ Tiszti-kaszinó étkezde-helyiség: „A végváriak sólyomvadászata” 6.8 m².

„Étekhordók” 3.2 m² (24. sz. építmény; Függelék: 15. kép)

b./ Tiszti-kaszinó dohányzó-helyiség: „Hunyadi János Beszterce grófja megszemléli a szorost” 6.3 m² „Árpád-kori gyepű örs” 4.2 m²

c./ Tiszti-kaszinó társalgó-helyiség: „A mai Hány János” 3.4 m²

d./ Altiszti-kaszinó. „Szent László, székelyek szentje” 6 m²

„Székelyek védik a határokat a tatárok ellen” 9.9 m²

e./ Legs. [Legénységi] ivó: „Határvadász esküvője” 12 m²

„A lakodalmi tánc” 2.9 m².²⁷

Egy a Chiovini családi archívumban fennmaradt, 1943. március 27-én kelt levél szerint a kész és hivatalosan jóváhagyott vázlattervekről ekkor már a Sorg Rt. képviselőjével folyt az egyeztetés, még azelőtt, hogy befejezte volna borsai munkáját (*Függelék: 16. kép*).²⁸ 1943. október 22-én megjelent interjú tanúsága szerint a szerény és öntudatos Chiovini nemrég fejezte be a borsai laktanya nagy freskóit a helyszínen és a borgóprundi határvadász-kaszárnya falfestményein dolgozik. Egyik témája: *Szent László ledöfi a leányrabló kun katonát*,²⁹ amely ikonográfiai és címadási szempontból megfeleltethető az altiszti kaszinóba jóváhagyott *Szent László, székelyek szentje* kompozíciónak.

A Chiovini családi archívumban található egy vázlatfüzet, amelynek témái mindeddig nem kerültek beazonosításra, azonban jelen kutatással egyértelművé vált, hogy a vázlatok a Székelyföld északkeleti határszakaszának biztosításában és védelmében szerepet játszó határvadász-laktanyákhoz készültek; név szerint Borgóprund, Tihucza [Tihuca], Gyimes, [Gyergyó]Tölgyes, Tusnád települések kaszárnyáihoz.³⁰ Érdekes, hogy Borsa egyetlen helyen sem szerepel, ami arra utal, hogy a vázlatfüzet elsősorban további – mindenekelőtt a borgóprundi – kaszárnyák falképprogramjának kidolgozásához kapcsolódhatott.

Chiovini Ferenc vázlatfüzetében számos olyan témát kezdett kidolgozni, ami megegyezik a minisztériumi dokumentációban megjelöltekkel (*Függelék: 13–14. kép*),³¹ de további ott nem szereplők is megjelennek. Bem apó arcképét kifejezetten Borgóprundra szánta (*XVI. sz. melléklet*). Borgóprundra és/vagy Tihucára készültek az alábbi tervek: „Bem és [a gidófalvi születésű] Czetz

[János] (*honvédtábornok és ezredes*) megverik az orosz t a borgóprundi szorosban.” (XVII. sz. melléklet), valamint „1530. Petru [IV. Péter moldvai fejedelem] moldvai vajda betör Csíkba. Székely Templomvárat védenek székelyek.” (XVIII. sz. melléklet), továbbá „1543. Hunyadi János Kormányzó, mint Beszterce Grófja megszemléli a Szorost. Előtte székely hadak. Egy székely asszony kosárban besztercei szilvával kínálja. A szoros szálfákkal van eltorlaszolva. A hegyoldalakban őrszemek.” (XIX–XX. sz. melléklet).

A vázlatfüzetben szereplő negyedik kiemelt téma egy „Árpád-kori székely Gyöpűőrs”, amely a minisztériumi dokumentációban ugyancsak szerepel. A vázlaton – egyebek mellett – egy erősen stilizált, fejnélküli férfialak látható, az öltözetére vonatkozó következő szöveggel: „pitykepáncéllal fedett csizma, nadrág és nemezebekecs” (XXI. sz. melléklet). Emellett íj-, tegez- és szablyatervek is feltűnnek. A tollrajz leírásában szereplő figurák összhangba hozhatók egy befejezetlen lovasrajzzal (XXII. sz. melléklet), valamint egy, a II. világháború alatt erősen megsérült Chiovini-olajfestménnyel (XXIII. sz. melléklet), ami alapján feltehető, hogy mindkettő e munkához kapcsolódó előtanulmány. Chiovini feljegyzése szerint ez utóbbi témát ugyancsak Borgóprundra, Tihucára, Gyimesre, Gyergyótölgyesre vagy Tusnádra szánta.

Az 1943. január 7-i dokumentumban vázolt borgóprundi falképprogram kifejezetten Hunyadi János Beszterce grófja megszemléli a szorost és Árpád-kori gyepű őrs tárgyú falfelületeket jelöl a tiszti kaszinó dohányzóhelyiségében. A vázlatfüzet Hunyadi-kompozíciója és az „Árpád-kori székely Gyöpűőrs” címen szereplő jelenet tematikájukban és ikonográfiájukban is szorosan megfeleltethetők ezeknek. Így feltehetően az akvarellen (XXII. sz. melléklet) és az olajfestményen (XXIII. sz. melléklet) azokat a képeket vehetjük szemügyre, amiket 1943-ban a Borgóprundon állomásozó határvadászok is láthattak a tiszti kaszinó dohányzóhelyiségében, több mint 10 m² falfelületen. Az akvarellen (XXII. sz. melléklet) szereplő és a seregnek irányt mutató figura azonban már egy 1919 júniusi Chiovini vázlaton is megjelent (Függelék: 17. kép). A borsai laktanyával ellentétben, Chiovini borgóprundi megbízatásáról csak két fotó maradt fent. Ezek a tiszti kaszinó étkezdé helyiség *Étekhordók* című falképének kartonját (XXIV. sz. melléklet) és magát az elkészült freskót (XXV. sz. melléklet) ábrázolják. Érdekesség, hogy a kartonról készült fotó hátulján az olvasható, hogy „A kislány fejét Chiovini Márta [a művész lánya] rajzolta”.

A legénységi ivó épületébe esküvői tematikájú falképeket készített Chiovini Ferenc. A Chiovini családi archívumban számos, táncosokat ábrázoló kompozíció található, ezek azonban mindeddig a szolnoki Szigligeti Színház nézőtéri bejáratának falkép (~3 m²-es pannó) tervéhez voltak köthetők. Fellelhető azonban egy olyan változata ezeknek a kompozícióknak – egy ceruzarajz (Függelék: 18. kép) és egy akvarell (Függelék: 19. kép) –, ahol nem pusztán táncoló párok szerepelnek pörgő ünnepi viseletben, hanem kifejezetten lakodalmi jelenet bontakozik ki. Ezt jelzi a kompozíció középpontjában látható, szalagokkal díszített, magasba emelt (vőfély)bot vagy csokor, amely egy hagyományos lakodalmi szertartás kellékére utal és nem található meg a későbbi pannóterveken. Mindezek alapján feltételezhető, hogy e vázlatok a legénységi ivó ~3 m²-es *A lakodalmi tánc* című kompozíciójához köthetők, és hogy Chiovini innen vette át a táncos motívumokat, későbbi, 1950-es évekbeli munkájához.

Mindezek fényében 1943 decemberében Borgóprund már a m. kir. 33. honvéd hegyivadász zászlóalj odaköltözését ünnepelte, mely ünnepélyt a díszmenet utáni, a tiszti étkezdében rendezett díszbeszéd zárta.³² Ebből arra következtethetünk, hogy Chiovini ekkorra már biztosan végzett a freskók elkészítésével. A laktanya épületegyüttese a II. világháborút követően egy ideig árvaházként működött, majd ismét katonai használatba került, azonban az 1980-as években már biztosan nem voltak meg a Chiovini freskók.³³

Budapesti megbízatás: a Károly főherceg laktanya díszítése

Ugyancsak a Chiovini családi archívumban bukkantunk rá egy 1943. július 13-án kelt levélre, amelyet a Sorg Antal Építőipari Rt. küldött Chiovini Ferencnek (Függelék: 20. kép).³⁴ A szóban forgó levélben tájékoztatták a művészt a freskófestésre szánt keretösszegekről, és kérték, hogy mielőbb küldje meg egységárait a Károly főherceg laktanya Juhász Andor (ma Falk Miksa) utcai, akkor még csak tervezés alatt álló új szárnyához.³⁵ A dokumentum arra bizonyíték, hogy Chiovini

számára egy újabb, immár budapesti megbízás is kilátásban volt. Az épület ugyan ma is áll és állami tulajdonban van, azonban a jelenleg ott működő Nemzeti Adatvédelmi és Információszabadság Hatóság Gazdasági Osztályának tájékoztatása szerint az épületegyüttesben sehol nem található falfestmény, valamint Budapest Főváros Levéltára anyagaiban sincs ennek nyoma. A fenti adat alapján feltételezhető, hogy ez a megbízás végül nem valósult meg.

Összefoglalás, kitekintés

Chiovini Ferencnek az 1940-es évek első harmadában, Észak-Erdélyben végzett murális munkái és azok vázlatai (lásd még *Függelék: 21–23. kép*) betekintést nyújtanak egy olyan alkotói folyamatba, amely a magyar képzőművészetben mind tematikájában, mind a megbízói háttér tekintetében egyedülállónak tekinthető. Ismereteink szerint ugyanis ez volt az első ilyen jellegű belső dekorációs program Magyarországon. A borsai és borgóprundi határvadász-laktanyák freskói tehát nemcsak hidat képeznek Chiovini I. világháborús impressziói, valamint későbbi, történelmi és népi ihletésű alkotásainak képi világa között, hanem a korszak kiemelkedő példái is egyben. Mindezek új perspektívát nyitnak a művész életműve jobb megismeréséhez, értelmezéséhez, belső összefüggéseinek feltárásához, egyben rávilágítanak a murális és táblaképi alkotásai közötti motívumvándorlás jelentőségére.

A több évre kiterjedő megbízások során Chiovini festői programja a megbízói elvárásokhoz igazodva illeszkedett a Magyar Királyi Honvédség korabeli történelmi és önreprezentációs narratíváihoz. A határvédelem romantikus-militáris képi világában meghatározó szerepet játszott a csodaszarvas-legenda, az Árpád-kori gyeplőrendszer, a végvári és a kuruc hagyomány, illetőleg a székelyek helytállásának megjelenítése. Ebbe a sorba illeszthető Szent László Erdély fővédőszentje, illetve a Magyarország hadtörténetében kiemelkedő hadvezérek: a 15. században a törökverő Hunyadi János, valamint az 1848–1849. évi forradalom és szabadságharc legendás tábornoka, Bem apó, továbbá Czetz János személyének középpontba helyezése, akiknek tevékenysége Erdélyben meghatározó volt. A fentiekén kívül még további, népeleti ihletésű jelenetek is ábrázolásra kerültek. Az ezekkel a motívumokkal tervezett borsai, majd később a borgóprundi kaszárnyaépületek belső tereit díszítő falfestmények egyedinek mondhatók, hiszen a korszak murális művészete főként egyházi megrendelésekhez kötődött.³⁶

A borsai és borgóprundi munkákhoz kapcsolódó, de végül meg nem valósult budapesti felkérés tovább hangsúlyozza, hogy Chiovini Ferenc az 1940-es évek elejére a magyar freskófestészet egyik meghatározó, országos szinten is elismert és keresett alakjává vált. Bár az ekkor megszületett alkotások napjainkra megsemmisültek, a fennmaradt dokumentáció alapján rekonstruált ikonográfiai programjuk, kapcsolatrendszerük a magyar művészettörténetben fontos helyet foglalnak el, és a korszak murális festészetének sajátos vonulatát képviselik.

Áttekintett források

A kutatás során sikerre vezetett, és e tanulmány alapját adta a Chiovini családi archívum®, a Budapest Főváros Levéltára, az Országos Széchenyi Könyvtár anyaga és az Arcanum folyóirat-adatbázisának áttekintése. Mind az észak-erdélyi, mind az említett budapesti építkezéseket a Honvédelmi Minisztérium 11. Építési Osztálya és annak kirendeltségei koordinálták. A Honvédelmi Minisztérium Hadtörténelmi Intézet és Múzeum Hadtörténelmi Levéltár és Irattár közlése szerint azonban az annak alárendelt, vagy általa felállított építésvezetőségek irategyüttesei elvesztek, azonban a HM 11-es Építési Osztály anyagában maradtak említések, amik kulcsfontosságúak voltak e tanulmány létrejöttében.

Nem volt dokumentáció Chiovini Ferenc borsai és észak-erdélyi freskóira vonatkozóan az alábbi intézményekben: Fotoarchívum; Erdélyi Magyar Adatbank; Archivele Nationale Baia Mare Maramureș (Nemzeti Levéltár, Nagybánya); Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Maramureș (Máramaros Megyei Történelmi és Régészeti Múzeum); Ministerul Apărării Naționale Arhivele Militare Naționale Române (Nemzetvédelmi Minisztérium Román Nemzeti Katonai Archívum); Primaria Oras Borsa (Borsai Városháza);

Biblioteca Borsa (Borsai Könyvtár); MNL Jász-Nagykun SzolnokVármegyei Levéltára, Szolnok; Verseghegy Ferenc Megyei Könyvtár, Szolnok; borsai Urbex források; Magyar Képzőművészeti Egyetem Könyvtára; Református Parókia Máramarossziget; Református gyülekezet Borsa; Magyar Nemzeti Digitális Archívum; Gyulafehérvári Főegyház megyei Levéltár; Román Állami Levéltár Beszterce-Naszód Megyei Hivatala; Borgóprundi Városháza. Ez természetesen nem zárja ki annak lehetőségét, hogy a jövőben feldolgozásra vagy digitalizálásra kerüljenek létező, de mindeddig (2025 tél) nem hozzáférhető anyagok, így érdemes a jövőben visszatérni ezekhez, illetve további lehetséges forrásokat keresni. A tanulmány megjelenéséig nem kaptak a szerzők választ a Borgóprundi Könyvtártól és a Besztercei Múzeumtól.

Szerzők fontosnak tartják megemlíteni, hogy egészen 2025. december 23-ig nem voltak ismertek a freskókról és azok kartonjairól készült fotók. A Chiovini családi archívum rendezésekor a csodával határos módon csúsztak ki egy olyan mappából, melyben kizárólag festményreprodukciók voltak.

Köszönetnyilvánítás

A szerzők a tanulmányt Chiovini Márta (1928–2023) emlékének ajánlják, akire ezúton is végtelen hálával gondolnak, amiért egész életében gondozta Chiovini Ferenc örökségét, és átadta tudását, emlékeit, szellemiségét unokájának, Hatvani Istvánnak, valamint inspirálta a szolnoki Damjanich János Múzeum kutatóját, Kertész Róbertet. E kutatás alapötletét az ő elbeszélései adták. Chiovini (Egri) Antalról szóló sorok Chiovini Péter, a művész keresztapjának kutatásain alapulnak. Köszönet Dékány Éva nyelvésznek a Chiovini Ferenc jegyzeteiben olvasható kézírás értelmezéséért, Kovács Viktória levéltárosnak, a Budapest Főváros Levéltárában végzett kutatómunka támogatásáért és dr. Suba Jánosnak a tanulmány szakmai lektorálásáért és ötleteiért. Továbbá hálásak vagyunk a román határvadász facebook csoportok tagjainak, akiktől kizárólag támogatást és elismerést kaptunk kutatásunk során.

© 2025 Hatvani István Gábor. A mű, minden melléklete és Függeléke a Creative Commons 4.0 (CC BY-NC-ND 4.0) licenz alatt érhető el. A Chiovini művek reprodukcióinak kizárólagos jogtulajdonosa dr. Hatvani István Gábor.

Jegyzetek

- ¹ BONA: 245. p.
- ² Az életrajzi adatokhoz lásd: EGRI: 1977; BENEDEK: 40. p.; ZSOLNAY: 2000, 90–93. p.; ZSOLNAY: 2001, 119–120. p.; CHIOVINI.
- ³ CHIOVINI: 63. p.; HATVANI: 283–290. p.; JUHÁSZ: 234. p.
- ⁴ LENGYEL; KERTÉSZ et al.: 107–109. p.
- ⁵ EGRI: 1990, 465. p.; CHIOVINI: 121. p.; HATVANI–PROKOPP
- ⁶ CSISZÁR: 25–26. p.
- ⁷ FEHÉR: 373. p.
- ⁸ PETRICSEK: 7. p.
- ⁹ FEHÉR: 401. p., 407–408. p.
- ¹⁰ SUBA: 2007, 318. p.
- ¹¹ SUBA: 2016, 81. p., 84. p.
- ¹² Ch-Cs-A.: Sorg Antal 1942. június 25-én kelt levele Chiovini Ferenc számára La/G. Jelzés.
- ¹³ Ch-Cs-A.: Sorg Antal 1942. július 23-án kelt levele Chiovini Ferenc számára La/Km jelzés.
- ¹⁴ MEZÖSSY: 4. p.
- ¹⁵ Loc.cit.
- ¹⁶ Borsa vidékén havazott, 2. p.
- ¹⁷ Ch-Cs-A: Chiovini Márta naplója, 1943 I–IX. hóig.
- ¹⁸ Különleges film, 7. p.
- ¹⁹ Ágról szakadt úrilány.
- ²⁰ Csütörtökön indul Borsára a válogatott sikeret, hogy megkezdje a nem száraz edzést, 1. p.
- ²¹ Október 10-én nyílik meg a Szolnoki Művésztelep tagjainak váradi kiállítása, 4. p.
- ²² IGNÁCZ.
- ²³ BFL. XI.934: 453. doboz, Sorg Antal Építőipari Rt.

-
- ²⁴ Ch-Cs-A.: Gheorghe, Tanco 1976-tól a borsai hegyi vadász egység cipészének levelezése dr. Hatvani Istvánnal 2025.
- ²⁵ Ch-Cs-A.: Lt. Col. Mircea-Cristian Varna levelezése dr. Hatvani Istvánnal, 2025. 02. 11-én a borsai laktanya épületének sorsáról.
- ²⁶ Op.cit. 24. jegyzet.
- ²⁷ HIM-HL. Magyar királyi honvédelmi miniszter 1943. I.7., 11. Oszt. 400.868. számú Borgóprund-i hv. lakt. falfestménye tárgyú rendelet; HL HM 11.o. 1943. 6418.doboz.
- ²⁸ Ch-Cs-A.: Sorg Antal Rt. 1943. március 27-én kelt levele Chiovini Ferenc számára, La/G. Jelzés.
- ²⁹ Op.cit. 22. jegyzet.
- ³⁰ SZABÓ.
- ³¹ Op.cit. 27. jegyzet.
- ³² LY-E.: 4. p.; OSZK raktári jelzet: H 20.677 FM3/1260.
- ³³ Ch-Cs-A.: Doro, Pogoreanu. Colonel (r) a Román hadsereg ezredesének levelezése Dr. Hatvani Istvánnal.
- ³⁴ Ch-Cs-A.: Sorg Antal Rt. 1943. július 13-án kelt levele Chiovini Ferenc számára, Ru/TE. jelzés.
- ³⁵ SUBA: 2007, 323. p.
- ³⁶ NEMESKÜRTY: 16. p.; BIZZER.

MONOGRÁFIÁK, KISMONOGRÁFIÁK ÉS HASONLÓ JELLEGŰ KÖTETEK

- BONA
(1.;)
CHIOVINI
(2.;3.;5.;)
CSISZÁR
(6.;)
EGRI 1977
(2.;)
SZABÓ
(30.;)
- BONA Gábor: *Hadnagyok és főhadnagyok az 1848/49. évi szabadságharcban*. Budapest, 1998–1999, Heraldika Kiadó. 746 p. ISBN 963 856 458 X.
— CHIOVINI Márta: *Chiovini Ferenc Munkácsy-díjas, érdemes művész élete és munkássága korabeli dokumentumok alapján*. Budapest, 2008., Kiadó: Hatvani István Gábor. 192 p. ISBN 978 963 5547 7.
— CSISZÁR Róbert Péter: *A szolnoki Szentlélek-templom. Egyházművészetünk remekművei*. Szolnok, 2020., Damjanich János Múzeum, 176 p. ISBN 978 615 6161 11 6.
— EGRI Mária: *A Szolnoki Művésztelep*. Budapest 1977., Kiadó: Képzőművészeti Alap. 228 p. ISBN 963 336 105 2.
— SZABÓ József János: *Kárpáterődítések 1940–1944*. Monor, 2015., Pillangó Kiadó. 336 p. ISBN 978 615 800 762 7.

TANULMÁNYOK

- BENEDEK
(2.;)
EGRI 1990
(5.;)
FEHÉR
(7.;9.;)
HATVANI
(3.;)
HATVANI–PROKOPP
(5.;)
JUHÁSZ
(3.;)
KERTÉSZ et al.
(4.;)
SUBA 2007
(10.;35.;)
SUBA 2016
(11.;)
ZSOLNAY 2000
(2.;)
ZSOLNAY 2001
(2.;)
- BENEDEK Katalin: A Szolnoki Művésztelep a két világháború között. 37–42. p. In KERTÉSZ Róbert – V. SZÁSZ József – ZSOLNAY László (szerk.): *Szolnoki Művésztelep 1902–2002*. Szolnok, 2001, A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Múzeumok Igazgatósága. 253 p., ISBN 963 9273 19 8.
— EGRI Mária: Chiovini Ferenc (1899–1981). *Szolnok Megyei Múzeumi Évkönyv*, VII. évf. (1990) 461–476. p.
— FEHÉR Csaba: A Sorg-féle építőipari cég, mint hadiüzem. *Fons*, XXV. évf. (2018) 3.sz. 373–427. p. ISSN 1588 0516.
— HATVANI István Gábor: Chiovini Ferenc 1936 májusában, A Római Magyar Akadémia „Ösztöndíjas művészek kiállításán” bemutatott festményeinek fogadtatása. *Művészettörténeti Értesítő*, LXXIII. évf. (2024) 1–2.sz. 283–290. p. ISSN 1588-2802. DOI: 10.1556/080.2024.00008.
— HATVANI István Gábor – PROKOPP Mária: Szent István térítő útja, Chiovini Ferenc értelmezésében az 1938-as Szent István-émlékévkben. *Művészettörténeti Értesítő*, (2026) bírálat alatt. Preprint: <https://doi.org/10.5281/zenodo.18266898> (megnyitva 2026.04.19.)
— JUHÁSZ Bálint: Behódolni művészetünk örök szellemiségének. A római iskola itáliai recepciója (1928–1938). 229–241. p. In KELEN Anna (szerk.): *Róma–Budapest*. Budapest, 2024, Virág Judit Galéria és Aukciós ház. 328 p. ISBN 978 963 89404 8 3.
— KERTÉSZ Róbert – V. SZÁSZ József – ZSOLNAY László (szerk.): A kolónia. Dokumentumok, korabeli írások, visszaemlékezések a művésztelep második világháború előtti történelméből. 77–118. p. In KERTÉSZ Róbert – V. SZÁSZ József – ZSOLNAY László (szerk.): *Szolnoki Művésztelep 1902–2002*. Szolnok, 2001, A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Múzeumok Igazgatósága. 253 p. ISBN 963 9273 19 8.
— SUBA János: Nagyobb honvédségi építkezések helyzete 1943. január 31-én. *Haditörténelmi Közlemények*, CXX. évf. (2007) 1.sz. 315–327. p. ISSN 0017 6540.
— SUBA János: Erdély határvédelme 1940–1944. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXVI. évf. (2016) 51.sz. 75–86. p. ISSN 1216 – 6774.
— ZSOLNAY László: Szolnok orbis pictusa. 81–93. p. In V. SZÁSZ József (szerk.): *Szolnok. A várspánságtól a harmadik évezred küszöbéig*. Budapest, 2000, Dinasztia, 325 p. ISBN 231 002 0108937.
— ZSOLNAY László: A Szolnoki Művésztelep a II. világháborútól napjainkig. 119–130. p. In KERTÉSZ Róbert – V. SZÁSZ József – ZSOLNAY László (szerk.): *Szolnoki Művésztelep 1902–2002*. Szolnok 2001, A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Múzeumok Igazgatósága, 253. p., ISBN 963 9273 19 8.

DISSZERTÁCIÓK

- BIZZER
(36.;)
- BIZZER István: *A modern szakrális falképfestészet „római” vonulata Magyarországon, 1930–1950*. Doktori disszertáció. Budapest 2009, Eötvös Loránd Tudományegyetem, művészettörténet, témavezető: prof. dr. Passuth Krisztina DSc., 182 p. <https://edit.elte.hu/xmlui/handle/10831/46169> (megnyitva 2026. 05.10).

FOLYÓIRATCIKKEK

- Ágról szakadt úrilány
(19.;)
- Ágról szakadt úrilány (Szerkesztőségi közlemény). *Ujság*, III. évf. (1943) 52. sz.

- Borsa vidékén havazott (16.;) — Borsa vidékén havazott (Szerkesztőségi közlemény). *Szamos*, LXX. évf (1943) 155. sz. 2. p.
- Csütörtökön indul Borsára a válogatott sikeret, hogy megkezdje a nem száraz edzést (20.;) — Csütörtökön indul Borsára a válogatott sikeret, hogy megkezdje a nem száraz edzést (Szerkesztőségi közlemény). *Sporthírlap*, XXIV. évf. (1943) 93. sz. 1. p.
- IGNÁCZ (22.;29;) — IGNÁCZ Rózsa: Szolnok művészei VI. Két saroklakó. *Film Színház Irodalom*. VI. évf. (1943) 43. sz.
- Különleges film (18.;) — Különleges film (Szerkesztőségi közlemény): „A menekülő ember”. *Esti Kis Ujság* 1943.XI.26, 7. p.
- LENGYEL (4.;) — LENGYEL Boldizsár: Egünk felett kering mindörökké. *Vasárnap*, I. évf. (1991) 6.sz. 12. p., ISSN 1218 1579.
- LY-E (32.;) — LY-E.: Borgóprund ünnepe december 6-án. *Besztercei Hírlap*, III. évf. (1943) 50. sz. 4. p.
- MEZŐSSY (14.;15.;) — MEZŐSSY Mária: Nem hallgatnak a muzsák a Tisza és a Zagyva szögletében. Nyári körséta a szolnoki művésztelepen. *Felvidéki Ujság*, V. évf. (1942) 206. sz. 4. p.
- NEMESKÜRTY (36.;) — NEMESKÜRTY István: Aba-Novák Vilmos és bolygórendszere. *Szeged*, VI. évf. (1994) 16–17. p., ISSN 0239 1384.
- Október 10-én nyílik meg a Szolnoki Művésztelep tagjainak váradi kiállítása (21.;) — Október 10-én nyílik meg a Szolnoki Művésztelep tagjainak váradi kiállítása (Szerkesztőségi közlemény). *Nagyvárad*, III. évf. (1943) 217. sz. 4. p.
- PETRICSEK (8.;) — PETRICSEK Adolf: Az utolsó tatárbetörés nyomában a máramarosi tatárverésig. *Kárpáti Híradó*, XXI. évf. (1944) 41. sz. 7. p.

LEVÉL-, IRAT- ÉS DOKUMENTUMTÁRI GYŰJTEMÉNYEK

- BFL (23.;) — (BFL) Budapest Főváros Levéltára.
- CH-CS-A (12.;13.;17.;24.;25.;26.;28.;33.;34.;) — (Ch-Cs-A) Chiovini családi archívum.
- HIM-HL (27.;31.;) — (HIM) Hadtörténeti Intézet és Múzeum, (HL) Hadtörténelmi Levéltár.

Mellékletek jegyzéke:

I. sz. melléklet:

Chiovini Ferenc: Hazatért határvadász egy disznótorban című, a borsai határvadász-laktanya legénységi ivó egyik freskójának fotója (forrás: Chiovini családi archívum)

II. sz. melléklet

A borsai határvadász-laktanya tiszti étkezdéje: az étterem, társalgó- és dohányzóterem alaprajza – kinagyítva a dohányzóhelyiség. Az épület falfelületi rajzaira Chiovini Ferenc leadott és jóváhagyott tervei, a Magyar Királyi 11. számú Honvéd Építésvezetőség Kirendeltsége számára, 1:50-es méretarányban (1942. 08. 16.) (487-658-as sorszámu tervdokumentáció, 2. oldal, forrás: Chiovini családi archívum)

III. sz. melléklet

A borsai határvadász-laktanya kaszinó/nőtlen tiszti étkezdéjének földszinti alaprajza (Sorg Rt. iratanyaga, Budapest Főváros Levéltára, XV.17.f.834 – Borsa, nőtlen tiszti és kaszinó épület (19., 20. sz. ép.), földszint alaprajz, m=1:100, 1941) Jelzet: HU_BFL_XV_17_f_834_Borsa_002_földszint_alaprajz_1941

IV. sz. melléklet

A dohányzó étterem felőli oldalfalának lovas kompozíció terve (az II. sz. melléklet kivágata)

V. sz. melléklet

A borsai határvadász-laktanya dohányzó étterem felőli oldalfalára szánt lovas kompozíció kartonja (forrás: Chiovini családi archívum)

VI. sz. melléklet

Chiovini Ferenc: Kurucok című festménye (42×30 cm, tempera, karton, Besenyszög Város Önkormányzatának tulajdona, megtekinthető a város Chiovini-termében)

VII. sz. melléklet

A borsai határvadász-laktanya dohányzó rövidebb (társalgóval szemközti) oldalfalának ivó jelenet tervei (az II. sz. melléklet kivágata)

VIII. sz. melléklet

A borsai határvadász-laktanya dohányzó rövidebb (társalgóval szemközti) oldalfalának bal oldalára készült ivó jelenetet ábrázoló freskó kartonja (forrás: Chiovini családi archívum)

IX. sz. melléklet

A borsai határvadász-laktanya dohányzó rövidebb (társalgóval szemközti) oldalfalának jobb oldalára készült ivó jelenetet ábrázoló freskó fotója (forrás: Chiovini családi archívum)

X. sz. melléklet

Chiovini Ferenc: *A csodaszarvast üldöző Hunor és Magor – a borsai határvadász-laktanyába készült freskó kartonja* (forrás: Chiovini családi archívum)

XI. sz. melléklet

Chiovini Ferenc: *Kártyázó katonák – a borsai határvadász-laktanyába készült freskó kartonja* (forrás: Chiovini családi archívum)

XII. sz. melléklet

A borsai határvadász-laktanya elkészült freskójának fotója: Lovas sereg (forrás: Chiovini családi archívum)

XIII. sz. melléklet

Baráti társasággal az Északkeleti-Kárpátokban: Chiovini Ferenc (jobb elől ülve, ikonikus barett sapkájában) és felesége Wegling Irén (bal elől ülve) 1943 nyarán (forrás: Chiovini családi archívum)

XIV. sz. melléklet

Az egykori borsai határvadász-laktanyának a boltívsorral összekapcsolt nőtlen tiszti épülete és tiszti étkezdéje (Google Street View, 2012. október)

XV. sz. melléklet

Műholdfelvétel a hajdani borsai nőtlen tiszti épület és a tiszti étkezde épületegyüttesének helyéről – piros négyzettel jelölve (Google Earth, 2021. október)

XVI. sz. melléklet

A Petőfi Sándor rajza által inspirált Bem apó arcképe, Chiovini Ferenc vázlata (forrás: Chiovini családi archívum)

XVII. sz. melléklet

Chiovini Ferenc vázlata a borgóprundi szorosban lezajlott csatához (forrás: Chiovini családi archívum)

XVIII. sz. melléklet

Székelty erődtemplom Chiovini Ferenc stilizált vázlatán (forrás: Chiovini családi archívum)

XIX. sz. melléklet

Chiovini Ferenc Hunyadi János témájú vázlata az észak-erdélyi határvadász-laktanyák részére (forrás: Chiovini családi archívum)

XX. sz. melléklet

Hunyadi a család hollós címerével – Chiovini Ferenc vázlata az észak-erdélyi határvadász-laktanyák részére (forrás: Chiovini családi archívum)

XXI. sz. melléklet

Székelty történelmi téma – Chiovini Ferenc vázlata a borgóprundi, tihucai, gyimesi, gyergyótölgyesi vagy tusnádi határvadász-laktanyák részére (forrás: Chiovini családi archívum)

XXII. sz. melléklet

Chiovini Ferenc egyik befejezetlen lovasrajza, amely tematikájában kapcsolódik az észak-erdélyi határvadász-laktanyák freskóterveivel (forrás: Chiovini családi archívum)

XXIII. sz. melléklet

Chiovini Ferenc Székelty gyepűörs c. festménye (50×36 cm, olaj, karton, a Chiovini család tulajdona, befejezetlen), amely tematikájában kapcsolódik a határvadász-laktanyák freskóterveivel. A lovas katonán fehér feltűrt ujjú golycsing, ami lent szoknyaszerűen kilátszik a felsőruha alól. Az előtte álló alak kezében íj, ahogy lenéznek a völgyben pihenő lovascsoport felé

XXIV. sz. melléklet

A borgóprundi határvadász-laktanya tiszti kaszinó étkezde épületébe készült, Étekhordók című freskó kartonjáról készült fotó (forrás: Chiovini családi archívum)

XXV. sz. melléklet

A borgóprundi határvadász-laktanya tiszti kaszinó étkezdéjében elkészült, Étekhordók című freskó fotója (forrás: Chiovini családi archívum)

I. sz. melléklet

Chiovini Ferenc: Hazatért határvadász egy disznótorban című, a borsai határvadász-laktanya legénységi ivó egyik freskójának fotója (forrás: Chiovini családi archívum)

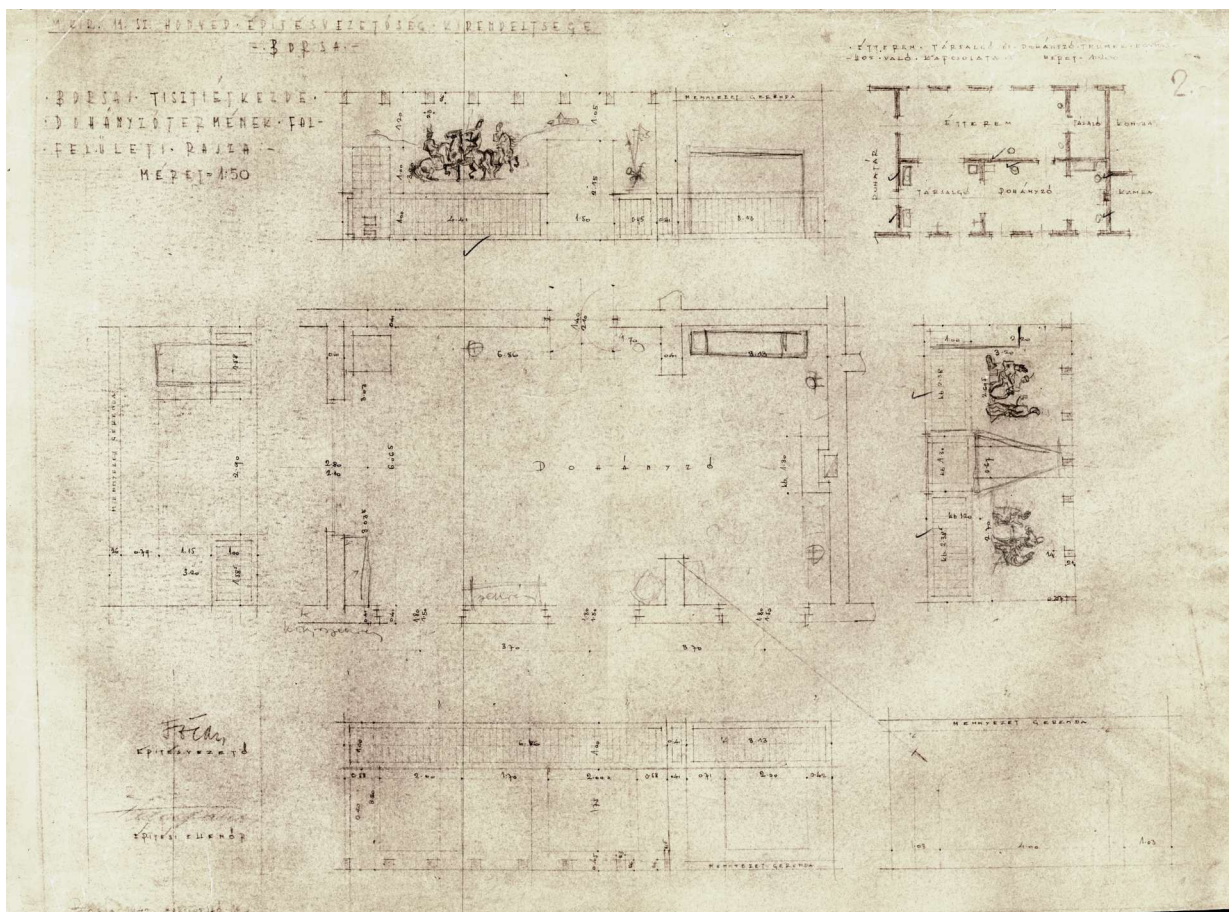
Megjegyzés:

Hátoldalon „94” felirat.

(A mellékletek nagyfelbontású változata az alábbi linken érhető el online: <https://doi.org/10.5281/zenodo.18299845>)

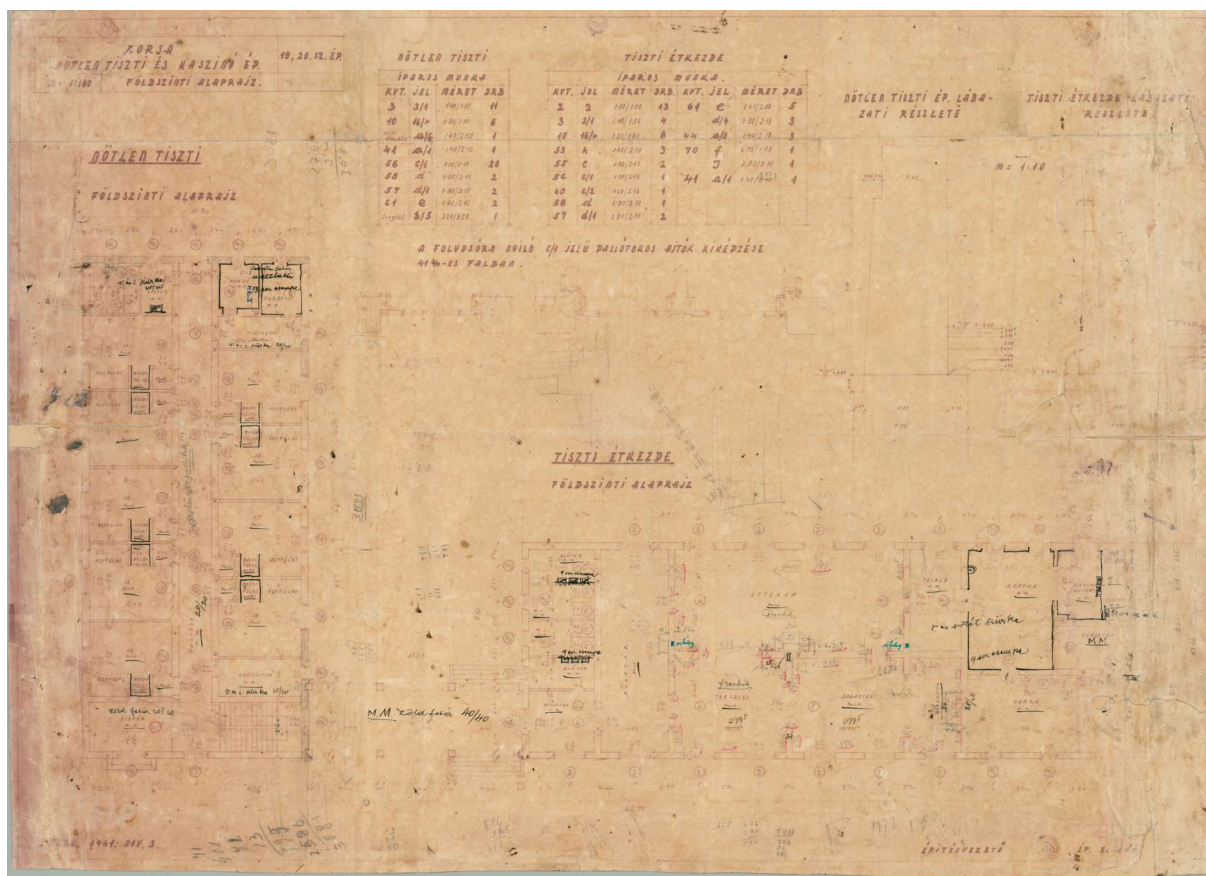
II. sz. melléklet

A borsai határvadász-laktanya tisztai étkezdéje: az étterem, társalgó- és dohányzóterem alaprajza – kinagyítva a dohányzóhelyiség. Az épület falfelületi rajzaira Chiovini Ferenc leadott és jóváhagyott tervei, a Magyar Királyi 11. számú Honvéd Építésvezetőség Kirendeltsége számára, 1:50-es méretarányban (1942. 08. 16.) (487-658-as sorszámu tervdokumentáció, 2. oldal, forrás: Chiovini családi archívum)

III. sz. melléklet

A borsai határvadász-laktanya kaszinó/nőtlen tisztí étkezdéjének földszinti alaprajza (Sorg Rt. iratanyaga, Budapest Főváros Levéltára, XV.17.f.834 – Borsai, nőtlen tisztí és kaszinó épület (19., 20. sz. ép.), földszint alaprajz, m=1:100, 1941)
Jelzet: HU_BFL_XV_17_f_834_Borsai_002_földszint_alaprajz_1941

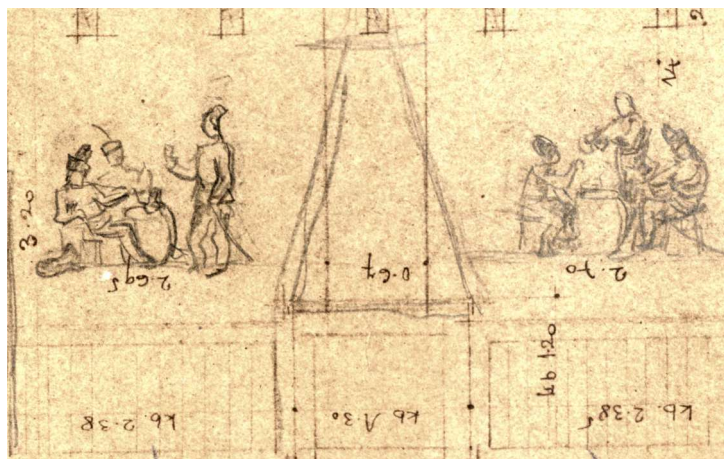
VI. sz. melléklet

Chiovini Ferenc: Kurucok című festménye (42×30 cm, tempera, karton, Besenyszög Város Önkormányzatának tulajdona, megtekinthető a város Chiovini-termében)

VII. sz. melléklet

A borsai határvadász-laktanya dohányzó rövidebb (társalgóval szemközti) oldalfalának ívő jelenet tervei (az II. sz. melléklet kivágata)

VIII. sz. melléklet

A borsai határvadász-laktanya dohányzó rövidebb (túrsalgóval szemközti) oldalfalának bal oldalára készült ivós jelenetet ábrázoló freskó kartonja (forrás: Chiovini családi archívum)

Megjegyzés:

Hátoldalon „*Borsai laktanya*” felirat.

IX. sz. melléklet

A borsai határvasdász-laktanya dohányzó rövidebb (társalgóval szemközti) oldalfalának jobb oldalára készült ivós jelenetet ábrázoló freskó fotója (forrás: Chiovini családi archívum)

Megjegyzés:

Hátoldalon „Borsai határvasdász laktanya 94” felirat.

X. sz. melléklet

Chiovini Ferenc: A csodaszarvast üldöző Hunor és Magor – a borsai határvasdász-laktanyába készült freskó kartonja (forrás: Chiovini családi archívum)

Megjegyzés:

Hátoldalon „Borsai freskó karton” felirat.

XI. sz. melléklet

Chiovini Ferenc: Kártyázó katonák – a borsai határvasdász-laktanyába készült freskó kartonja (forrás: Chiovini családi archívum)

Megjegyzés:

Hátoldalon „Borsai laktanya freskóvázlat 784” felirat.

XII. sz. melléklet

A borsai határvasdász-laktanya elkészült freskójának fotója: Lovas sereg (forrás: Chiovini családi archívum)

Megjegyzés:

A freskóról készült fotó bal oldalán az alábbi szövegtöredék:

„BORS

... ÓL BORSA

... TA”

XIII. sz. melléklet

Baráti társasággal az Északkeleti-Kárpátokban: Chiovini Ferenc (jobb elől ülve, ikonikus barett sapkájában) és felesége Wegling Irén (bal elől ülve) 1943 nyarán (forrás: Chiovini családi archívum)

Megjegyzés:

Lásd még Online Függelék: 1. képét a korabeli képeslapokkal, Chiovini Ferenc kézírásával Borsáról.

XIV. sz. melléklet

Az egykori borsai határvasdász-laktanyának a boltívsorral összekapcsolt nőtlen tiszti épülete és tiszti étkezdéje (Google Street View, 2012. október)

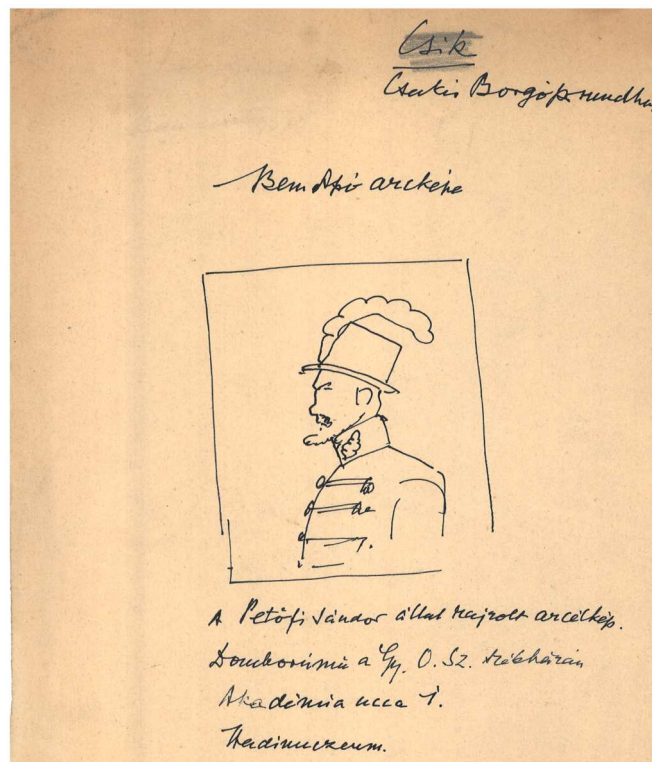
XV. sz. melléklet

Műholdfelvétel a hajdani borsai női tiszti épület és a tiszti étkezdé épületegyüttesének helyéről – piros négyzettel jelölve
(Google Earth, 2021. október)

XVI. sz. melléklet

A Petőfi Sándor rajza által inspirált Bem apó arcképe, Chiovini Ferenc vázlata (forrás: Chiovini családi archívum)

Megjegyzés:

A vázlaton a következő szöveg:

„Csik

Csakis Borgóprund

Bem Apó arcképe

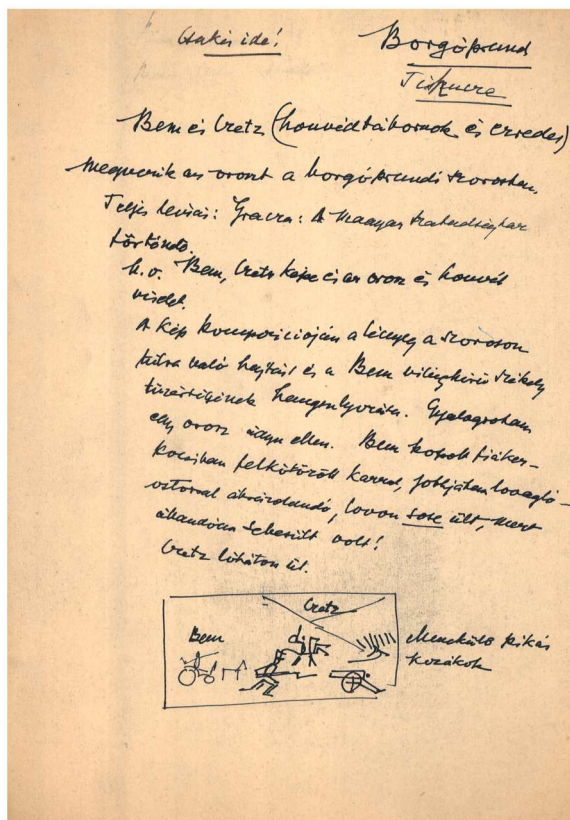
A Petőfi Sándor által rajzolt arckép.

Domború a Gy. O. Sz. Székházán

Akadémia ucca 1

Hadimuzeum.”

XVII. sz. melléklet

Chiovini Ferenc vázlata a borgóprundi szorosban lezajlott csatához (forrás: Chiovini családi archívum)Megjegyzés:

A vázlaton a következő szöveg:

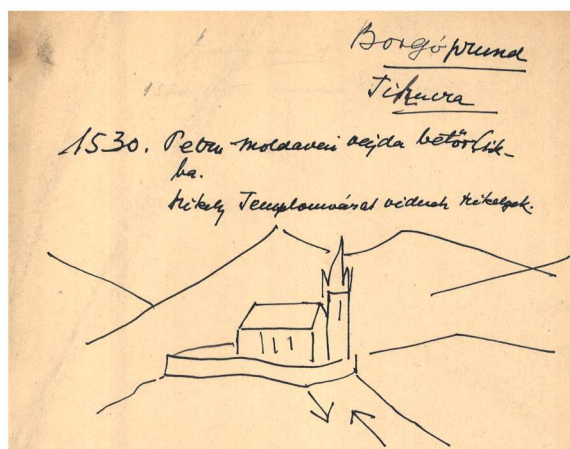
„Csakis ide! Borgóprund, Tihucza

Bem és Csetz (honvédtábornok és ezredes) megverik az orosz a borgóprundi szorosban.

Teljes leírás: Gracza: a magyar szabadságharc története. Bem, Csetz képe és az orosz és honvéd viselet. A kép kompozícióján a lényeg a szoroson túlra való hajtás és a Bem világhírű székely tűzérének hangsúlyozása. Gyalogroham egy orosz ágyú ellen. Bem kopott fiákerkocsiban felkötözött karral, jobbjában lovaglóstorral ábrázolandó, lovon sose ült, mert állandóan sebesült volt! Csetz lóháton ül.

Elmenekülő pikás kovácsok.”

XVIII. sz. melléklet

Székely erődtemplom Chiovini Ferenc stilizált vázlatán (forrás: Chiovini családi archívum)Megjegyzés:

A vázlaton a következő szöveg:

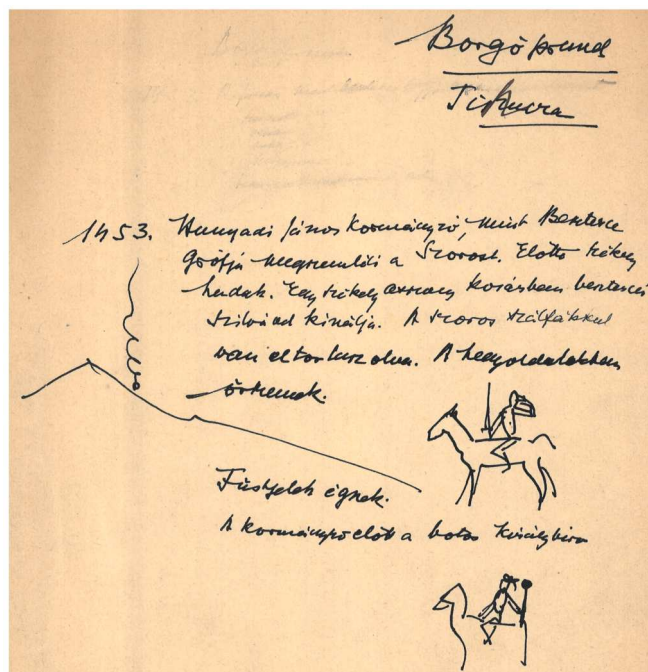
BorgóprundTihucza

1530. Petru moldvai vajda betört Csikba.

Székely templomvárat védének székelyek.”

XIX. sz. melléklet

Chiovini Ferenc Hunyadi János témájú vázlata az észak-erdélyi határvasadás-laktanyák részére
(forrás: Chiovini családi archívum)

Megjegyzés:

A vázlaton a következő szöveg:

Borgóprund

Tihucza

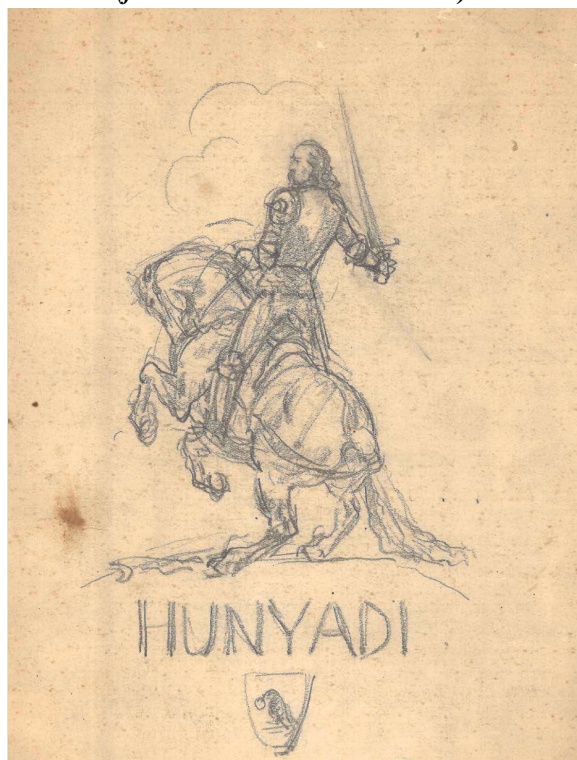
1453. Hunyadi János kormányzó, mint Beszterce Grófja, megszemléli a Szorost. Előtte székely hadak. Egy székely asszony kosárban besztercei szilvával kínálja. A szoros szálfákkal van eltorlaszolva. A hegyoldalokban őrszemek.

Füstjelek égnak.

A kormányzó előtt a botos királybíró.”

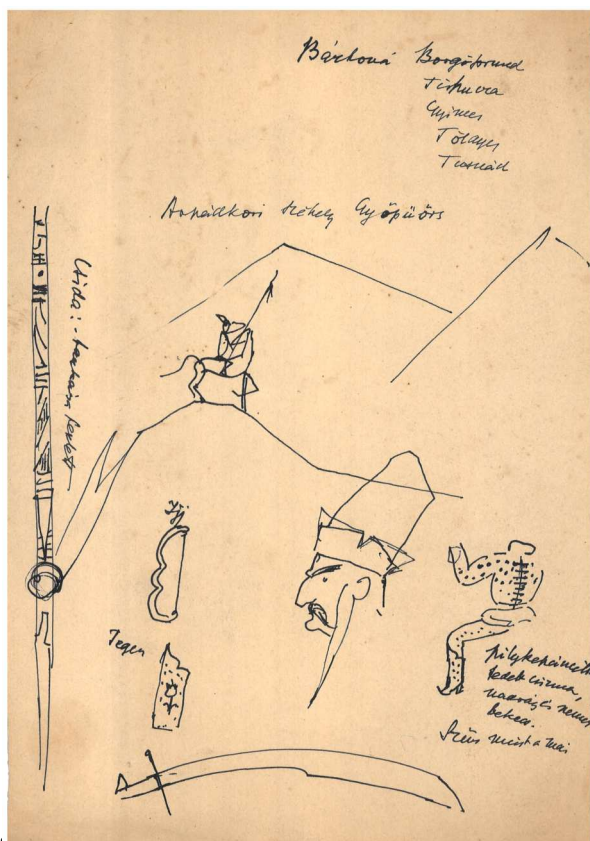
XX. sz. melléklet

Hunyadi a család hollós címerével – Chiovini Ferenc vázlata az észak-erdélyi határvasadás-laktanyák részére
(forrás: Chiovini családi archívum)

XXI. sz. melléklet:

Székely történelmi téma – Chiovini Ferenc vázlata a borgóprundi, tihucai, gyimesi, gyergyótölgyesi vagy tusnádi határvadász-laktanyák részére (forrás: Chiovini családi archívum)

Megjegyzés:

A vázlaton a következő szöveg:

„Bárhová Borgóprundi

Tihucza

Gyimes

Tölgyes

Tusnád

Árpádkori székely Gyöpiűrs

új, tegez

pitykepáncéllal fedett csizma, nadrag és nemezbekecs.

Szűr mint a mai”

XXII. sz. melléklet

Chiovini Ferenc egyik befejezetlen lovasrajza, amely tematikájában kapcsolódik az észak-erdélyi határvadász-laktanyák freskóterveihez (forrás: Chiovini családi archívum)

XXIII. sz. melléklet

Chiovini Ferenc Székely gyepűőrs c. festménye (50×36 cm, olaj, karton, a Chiovini család tulajdona, befejezetlen), amely tematikájában kapcsolódik a határvadász-laktanyák freskóterveire. A lovas katonán fehér feltűrt ujjú gylcsing, ami lent szoknyaszerűen kilátszik a felsőruha alól. Az előtte álló alak kezében íj, ahogy lenéznek a völgyben pihenő lovascsoport felé

XXIV. sz. melléklet

A borgóprundi határvadász-laktanya tiszti kaszinó étkezde épületébe készült, Étekhordók című freskó kartonjáról készült fotó (forrás: Chiovini családi archívum)

Megjegyzés:

Hátoldalon a következő szöveg: „A kislány fejét Chiovini Márta [a festő lánya] rajzolta”.

XXV. sz. melléklet

A borgóprundi határvadász-laktanya tiszti kaszinó étkezdéjében elkészült, Étekhordók című freskó fotója (forrás: Chiovini családi archívum)

